

О. Яблокова,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЯК ПЕРВІСНОГО ТА ПОХІДНОГО ОБ'ЄКТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Постановка проблеми. Нині світ став більш відкритим, доступ до різної інформації став можливим майже для кожного члена суспільства. Доступ до художньої літератури не є виключенням. Добре перекладений художній твір дає змогу громадянам різних країн довідатися про новинки у сфері літератури. При цьому варто враховувати і права автора первісного твору, і права автора (перекладача) похідного твору (перекладу). Необхідно у висновку відповідного авторського договору закріплювати обов'язок перекладача про неможливість перекручування оригінального тексту. Це і є основна проблема, що виникає у процесі здійснення автором перекладу своїх професійних дій.

Аналіз досліджень і публікацій. На жаль, достатньої кількості юридичної літератури, присвяченої саме перекладу як виду похідного літературного твору нині немає. При цьому в роботах, в яких досліджуються проблеми авторського права, це питання розглядається. Так, автори Л. Бентлі, Б. Шерман, Б.С. Антимонов, К.А. Флейшиц, М.І. Нікітіна, В.О. Калятин та інші аналізували проблеми перекладу як похідного твору.

Метою статті є визначення місця перекладу художнього твору в системі об'єктів авторського права, виявлення ознак перекладу, як загальних, властивих всім об'єктам авторського права, так і спеціальних, характерних саме цьому виду творів.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що переклад і літературний твір є самостійними об'єктами авторського права. Переклад – це похідний твір. Літературний твір – первісний твір. Однак є ще таке поняття, як похідний літературний твір, це, як правило, і є переклад літературного твору. Варто зазначити, що похідним літературним твором може бути не тільки переклад, але й інша переробка літературного твору, зокрема сценарій. У цій статті буде йтися саме про похідний літературний твір – переклад.

Необхідно зазначити, що законодавчого визначення «літературного твору» в Цивільному кодексі України й Законі України «Про авторське право й суміжні права» не зафіксовано. В юридичній літературі мають місце наведені нижче визначення понять «літературний твір» і «переклад».

Учений-цивіліст І.А. Судариков пише: «Під літературними творами звичайно розуміють будь-які оригінальні письмові твори художнього, публіцистичного й прикладного характеру» [14, с. 173]. Л. Бентлі, Б. Шерман твердять, що літературні твори визначаються «як будь-які твори в письмовій, мовній або пісенній формі, за винятком драматургічних або музичних творів, у тому числі таблиці й збірники, крім баз даних, комп'ютерні програми й підготовчий матеріал для написання комп'ютерної програми або баз даних» [5, с. 105]. В.О. Калятин за ознаками

визначав сутність літературного твору. До таких ознак автор зараховував використання символів і знаків для закріплення твору на матеріальному носії. Вид і тип символів принципового значення не мають: це можуть бути букви відповідної мови, математичні символи, нотні знаки, хімічні формули й т.п. [8, с. 42]. С.А. Чернишова думала, що «літературні твори становлять значну частину об'єктів авторського права. Помітною ознакою літературного твору є вираження думки, почуттів, ідей і образів за допомогою слова в оригінальній композиції й за допомогою оригінального викладу» [15, с. 81]. А.П. Сергєєв розглядає «літературний твір» як художній твір, виражений у словесній формі [13, с. 125]. Е.П. Гаврилов вказував, що «під літературою мається на увазі твір писемності; часто цим терміном позначається художня література й у цьому останньому своєму значенні «література» є видом мистецтва<...>чи треба під цим терміном розуміти лише художню літературу, або ж вірніше поширювати цей термін на всі твори, виражені словесно. При першому тлумаченні добуток наукової літератури буде охоронятися як твір науки, при другому – як твір літератури» [6, с. 80].

Все це свідчить про те, що літературний твір – це конгломерат словесних символів, знаків і художнього їх втілення.

Відносини, які виникають у зв'язку зі створенням такого об'єкта авторського права, як переклад, регулюються Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право й суміжні права», а також Хартією перекладача, прийнятою в Дубровнику в 1963 р. й зміненої в Осло в 1994 р. Варто зазначити, що законодавство України не дає легального визначення поняття «переклад».

За загальним правилом переклад – це похідний твір, тобто твір, створений на підставі іншого оригінального твору.

У юридичній літературі питання про правову сутність перекладу розглядалося багатьма вченими-цивілістами. Однак єдності в цьому питанні між ними немає. Заради справедливості необхідно зазначити, що всі автори одностайні в тому, що переклад є об'єктом авторського права. Так, М.І. Нікітіна твердить: «Переклад є об'єктом авторського права, якщо він являє собою повністю закінчений твір <...>» [11, с. 51]. І.В. Савельєва вказує, що підставою для визнання перекладу об'єктом авторського права служить у перекладі творчий внесок перекладача. «Значення слів і виражень мови не знаходить повної відповідності в іншій мові, тому для збереження змісту твору перекладач має творчо здійснити заміну перекладного їм слова іншим, близьким за значенням і більше точним за змістом, замінити неперекладні вирази іноземної мови подібними їм виразами мови перекладу...» [12, с. 45]. Аналогічне судження було висловлено й А.П. Сергєєвим, який вважає переклад об'єктом авторського права: «<...> загалом відомо, що значення слів і висловів однієї мови не знаходить повної відповідності в іншій мові. Тому для збереження змісту, стилістики й основних особливостей перекладу самого твору перекладач має творчо здійснити заміну перекладу самого слова іншим, близьким за значенням або більше точним за змістом, замінити неперекладні вирази іноземної мови адекватними їм виразами мови перекладу...» [13, с. 132]. Д. Ліпчик вважає, що «за допомогою перекладу твір знаходить своє вираження іншою мовою, ніж та, що використовується в оригіналі. У перекладах варто точно передавати втримання й стиль оригінального добутку. Це змушує перекладача вирішувати ідіоматичні проблеми, які іноді бувають настільки серйозними, що можуть зажадати справжньому відтворенню твору іншою мовою (що часто відбувається з поетичними

творами)» [10, с. 98]. Б.С. Антимонов і Е.А. Флейшиц вказували на те, що переклад – це «створення нового літературного твору, що істотно відрізняється від оригінального твору» [3, с. 123]. В.І. Корецький також думав, що «переклад, що має елементи творчості, має розглядатися як об'єкт авторського права» [9, с. 255].

Усі вищенаведені точки зору вчених щодо перекладу свідчать про те, що переклад як об'єкт авторського права є твором, якому властиві всі ознаки цього виду об'єктів цивільного права.

Аналізуючи питання, що стосуються перекладу, варто звернути увагу на досить істотну вимогу щодо похідних творів: вони не мають спотворювати первісний (оригінальний) твір. Дотримання цієї вимоги дасть змогу, у цьому випадку читачеві, відчувати повною мірою задум первісного автора. Невиконання зазначеної вимоги тягне не тільки осудження з боку первісного автора, але й залучення до юридичної відповідальності. Порухення особистих немайнових прав первісного автора є неприпустимим і встановлене п. 4 ч. ст. 14 Закону України «Про авторське право й суміжні права», тобто автори вправі вимагати збереження цілісності твору й протидіяти якому-небудь перекручуванню або іншій зміні твору або якомусь іншому зазіханню на твір, що може завдати шкоди честі й репутації автора. Це положення Закону є дуже важливим, оскільки перекладач, розуміючи, що перекручування первісного художнього тексту призведе до юридичної відповідальності, зокрема відшкодування заподіяної шкоди авторові, починаючи переклад, прагнучим не допускати грубого перекручування твору. Крім того, крім юридичної тридцятимільйонної неприпустимості перекручування перекладачем художнього твору, має місце етична сторона. Читачі через «вільний» переклад не має змоги зрозуміти й відчути те, що хотів донести первісний автор.

У процесі створення будь-якого похідного твору, включаючи літературний (зокрема, переклад), ставиться завдання донести до аудиторії думки, утримати оригінальний (первісний) твір у новій формі. Це й визначає, що переклад як похідний літературний твір має ознаку новизни. Це пояснюється тим, що форма перекладу відрізняється від форми первісного (оригінального) твору.

Також необхідно звернути увагу на ознаку об'єктів авторського права, творів – творчий характер праці творця. Переклад літературного художнього твору, по своїй суті, не може бути технічним (підрядковим). Необхідно зазначити, що навіть за умови творчих зусиль різних перекладачів того самого літературного твору не завжди досягається один і той самий ефект. Суть первісного літературного твору передається, але художня образність у таких перекладах різна. Це зовсім не означає, що один перекладач стає суб'єктом авторського права, а інший таким не визнається. За наявності в перекладачів творчого підходу до перекладу первісного твору вони завжди будуть суб'єктами авторського права. С. Маршак, перекладач, порівнював переклад із мистецтвом актора: перекладач «...має ніби перевтілитися в автора». Безумовно, зміст у цьому порівнянні має місце, тому що актор не переробляє й не переробляє оригінал, він його відтворює в новій художній формі. Мистецтвом перевтілення називає художній переклад П. Антокольський: «<...>навіч бачиш, до якого ступеня мистецтво перекладача – те саме, що акторське артистичне обдарування» [7, с. 52]. Інша справа, що творчий потенціал і здатності в перекладачів різні. В одному випадку це буде «слабкий», малохудожній переклад, а в іншому – автор перекладу більш художньо здійснює свою діяльність.

Отже, як уже вказувалося вище, важливо зберегти художню сутність і задум первісного автора, а якість

перекладу залежить від творчих здібностей перекладача.

Як і щодо будь-якого іншого похідного твору, переклад оригінального твору може бути здійснений тільки за умови згоди первісного автора. Інакше дії, спрямовані на переклад, будуть визнані неправомірними.

За загальним правилом, переклади бувають таких видів: авторський, авторизований, підрядковий, проміжний. У контексті розгляду перекладу як похідного літературного художнього твору доцільно охарактеризувати авторський і авторизований переклади.

В юридичній літературі вказано, що авторським вважається переклад, коли твір був виданий автором двома або більше мовами без застереження про те, що який текст є оригінальним, а який перекладним. Як вказує С.А. Баришев, «цей твір визнавався оригінальним кожною з мов. Якщо автор, створивши твір, сам перекладає його іншою мовою, вона виступає як перекладач і як автор оригіналу, що значною мірою спрощує для користувача порядок укладання договору на використання перекладу через відсутність необхідності вираження згоди на укладання договору автора оригіналу» [4, с. 85].

Авторизований переклад – це коли автор первісного твору, надаючи дозвіл на переклад, переглядає його з подальшим схваленням або несхваленням, забезпечуючи збереження структурної цілісності створеного первісного літературного твору. В юридичній літературі висловлювалося судження про те, що в цьому разі стороною авторського договору стає не тільки перекладач, але й сам автор оригінального твору. Тим самим первісний автор також здобуває за договором відповідні права й обов'язки [4, с. 85].

Саме зазначені види перекладів варто зараховувати до категорії «об'єкт авторського права», оскільки вони відображають творчий харак-

тер праці перекладача і надають нову форму первісному (оригінальному) твору.

Висновки. На підставі викладеного можна зробити висновок, що художній переклад оригінального твору є похідним літературним твором. Отже, переклад є об'єктом авторського права. Йому як виду добутку властиві загальні ознаки: творчий характер праці творця й наявність певної форми. Крім того, художній переклад має особливі ознаки: наявність згоди й схвалення первісного автора добутку; недопущення під час перекладу перекручування художнього задуму автора твору. Отже, художній переклад – це вид похідного літературного твору, який є результатом творчої праці перекладача, що має схвалення первісного автора, не порушує художні образи й задум оригінального твору. Крім того, думаємо, що переклади художніх творів можуть стосуватися тільки авторського й авторизованому виду перекладів.

У статті розглянуті питання, що стосуються перекладу художньої літератури як похідних творів. Чинне законодавство визначає переклад як вид похідного твору. Отже, переклад є об'єктом авторського права. Перекладу властиві всі ознаки, які характерні для будь-якого іншого об'єкта авторського права (творчий характер праці й об'єктивна форма). Для вчинення дій, спрямованих на переклад художнього твору з однієї мови іншою, потрібні творчі зусилля перекладача. Технічний (підрядковий) переклад не буде є об'єктом авторського права, тому що він не відображає художнього задуму первісного автора. Основним завданням перекладача, на нашу думку, є максимальна передача читачу того художнього посилу, що хотів донести автор первісного твору. Якщо перекладач допускає зміну тексту

первісного автора, спотворює образи твору, тим самим порушуються особисті немайнові права автора первісного твору. Будь-який літературний художній твір, створений автором, має донести до читача думки, образи, які дадуть змогу аудиторії зрозуміти задум первісного суб'єкта авторського права. Крім того, переклади охороняються нарівні з оригінальними творами, без шкоди правам автора (п. 3 ст. 2 Бернської конвенції), але при цьому перекладач має зважати на права автора оригінального твору. Також у статті вказується, що переклад художнього твору в класифікації видів перекладів позначається як авторизований і авторський. Стаття розкриває основні особливості перекладу як похідного літературного твору.

Ключові слова: переклад, об'єкт авторського права, похідний літературний твір, особисті немайнові права, ознаки перекладу.

Yablokova O. Peculiarities of translation of literary text as primary and derived object of copyright

This article will address issues related to the translation of fiction as derivative works. The current legislation defines translation as a type of derivative work. Therefore, the translation is subject to copyright. All the features that are characteristic of any other copyright object are inherent in translation, i.e. the creative nature of labor and the objective form. To carry out actions aimed at translating a work of fiction from one language into another requires the application of the creative efforts of the translator. A technical (interlinear) translation will not be subject to copyright as it does not reflect the artistic intent of the original author. The main task of the translator, in our opinion, is to convey as much as possible the artistic message that the author of

the original work wanted to convey to the reader. If the translator allows the text of the original author to be changed, distorts the images of the work, then the personal non-property rights of the author of the original work are violated. Any literary work of fiction created by the author must convey to the reader thoughts, images that allow the audience to understand the intention of the original subject of copyright. Moreover, translations are protected on an equal basis with the original works, without prejudice to the rights of the author (paragraph 3 of article 2 of the Berne Convention), but the translator must respect the rights of the author of the original work. The article also indicates that the translation of a work of art in the classification of types of translations takes place as authorized and author's. This article will reveal the main features of translation as a derived literary work.

Key words: translation, copyright object, derivative literary work, personal non-property rights, signs of translation.

Література

1. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. Київ : Алерта, 2017.
2. Про внесення змін до закону України «Про авторське право й суміжні права» : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2627-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page4>
3. Антимонов Б.С., Флейшиц Е.А. Авторское право. Москва : Госюриздат, 1957. 278 с.
4. Барышев С.А. Авторский договор в гражданском праве России, Франции и Швейцарии (сравнительно-правовой анализ) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Казань, 2002. 212 с.
5. Бентли Л., Шерман Б. Право интеллектуальной собственности: Авторское право. Санкт-Петербург : 3-В «Юридический центр Пресс», 2004. 535 с.
6. Гаврилов Э.П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский

гонорар. Москва : Юридическая литература, 1988. 176 с.

7. Ионас В.Я. Критерий творчества в авторском праве и судебной практике. Москва : Юридическая литература, 1960. 138 с.

8. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права) : Учебник для вузов. Москва : Издательство НОРМА, 2000. 480 с

9. Корецкий В.И. Авторские правоотношения в СССР. Сталинабад, 1959. 371 с.

10. Липчик Д. Авторское право и смежные права. Москва : Ладомир; ЮНЕСКО, 2002. 788 с.

11. Никитина М.И. Авторское право на произведения науки, литературы и искусства. Казань : Изд-во Казанского университета, 1972. 135 с.

12. Савельева И.В. Правовое регулирование отношений в области художественного творчества. Москва : Изд-во МГУ, 1986. 141 с.

13. Сергеев С.А. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. Москва : Проспект, 2004. 752 с.

14. Судариков С.А. Основы авторского права. Минск : Амалфея, 2000. 512 с.

15. Чернишова С.А. Правоотношения в сфере художественного творчества. Москва : Наука, 1979. 166 с.

